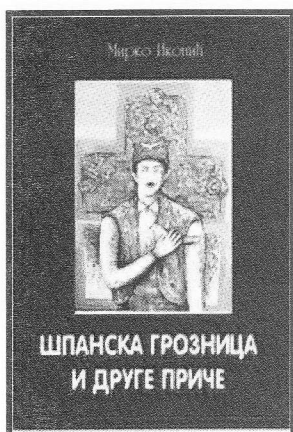

Милуника Митровић

ТРАГОМ ВРЕМЕНА

(Мирко Иконић: ШПАНСКА ГРОЗНИЦА И ДРУГЕ ПРИЧЕ, Жиравац, Пожега 2015)

Нека сећања буду опипљива као оно што зовемо стварношћу, свако од нас је искуси понекад. Међутим, снагом срца и духа успомене ваља призвати док још нису нестале. Док их наша небрига или тај моћни вајар време, са врлетног терена што га светом зовемо, не суноврати у заборав а ветрови развеју у магле историје. Књижевник Мирко Иконић је у прави час призвао многе личне и колективне успомене, питким приповедањем учинивши их потресно опипљивим и стварним, носталгично присним, ововременим и универзал-

ним. Свагда садржајно и мисаоно заокружено, стилско-језички и емотивно одмерено.

Нема веће даљине од заборава, каза Црњански, и тај заборав јесте доминанта српске књижевне историје. Из гробних тишина оближњих даљина завичајног Прибоја, као да ликови Иконићевих прича траже баш оваквог писца-сведока, који посредује оно што је из усменог зденца у детињству и доцније захватао, дубоко проживео и записао.

Сви смо ми једном, у младости, живот замишљали „као у завичају трешње“ дозреле, румене и вечно опојно слатке... Али, живот углавном такве заносе и илузије касније сурово демантује, распрши у безначајност и сроза до нуле, како то фактички и симболички пластично показује прича *Петокрака у мраку*.

Књига приповести *Шпанска грозница и друге приче* потврђује снове и несреће неколико последњих генерација као пређе-но старо градиво већ готово невероватно и митско за следећу – нити су нам завичаји оно што су били, нити смо ми они исти. А ни трешања онаких више нигде нема, сем у сеновитом шипражју успомена са ретким пропламсајима среће. Дозван душама својих предака, Иконић разгрће маховину са њихових трошних

трагова помно и срчано, са зебњом бранећи да заувек нестане читав један минули свет. Одвећ сирот, трагично распет и храбар, али људскији и топлији од садашњег и наступајућег.

Двадесет две приче неразврстане у тематске или хронолошке целине, повезане су изукрштаним нитима многих ратних и међуратних догађаја и судбина људи овог краја током бурног двадесетог века. На неки мистичан начин све око себе ипак окупља прича *Шпанска грозница*, као нека тамна и не зацељена рана, фактичка и метафизичка. Незаобилазна је апокалиптична слика смрти у сабласно опустелом селу, после страхотне похаре епидемије Шпанске грознице, те још увек ратне 1918. године где је мало ко остао да своје мртве сахрани. Пролошки коментар појашњава пишчев унутрашњи порив да се ова породична успомена после једног века забележи као предачки залог и лековито искупљење, а пре свега као потресно сведочанство о једном времену и страдању народа. Све то, сада је нашло племени-ту списатељску руку и душу управо у Обреновом потомку, једином преживелом из фамилије: „Уместо да ја обликујем причу, прича је обликовала мене...“ Ова дискретно исповедна реченица кључна је за разумевање не само ауторове мотивације за приче, већ и за стваралачки поступак, и поетику целокупног Иконићевог књижевног опуса.

Одресци тих сурових времена, иако се журно удаљавају од нас, ипак као да се сада злехудо поново најављују – затичемо збуњене и занемеле завичаје, чињеница је невесела. „Оно што није успела ни страшна шпанска грозница успело је наше време“ – са призвуком горчине констатује и писац, постављајући ствари трезвено у контекст суморне садашњости, клонећи се патетике општих места жала и безнађа.

Особито важан тематски круг чине три приче које рекапитулирају локалну књижевну сцену у одређеним временским размацима, а могле би стајати и под заједничким насловом – *Архивирање жалосне стварности*, како гласи наслов једне од њих. Реч је о теми колико негдашњој толико и савременој, нашем писцу свакако из непосредне стварности добро познатој. Аутентичну боју документарности овој причи даје сторија једног кобног „случаја“ младог интелектуалца и његов сукоб са духом паланке. Главни јунак је млади Божур Хајдуковић, авангардни писац долази у мали град, где његова злосрећна судбина бива ухваћена у раље опскурних варошких сплеткарења, локалних моћника и апаратчика попут Миће Семафора, који дижу хајку на све оне који духом и интелектом надилазе просек и пролазни тренутак. Иконићу је сећање на моралну и егзистен-

цијалну драму даровитог уметника послужило као упечатљив пример за маркирање климе друштвене стварности с краја седамдесетих прошлог века (на тему недавног симпозијума „Улога уметника у малом граду“), али нарочито као парадигма текуће књижевне сцене. Да је чудо писане речи ипак жилавије од сваке моћи плиткоумности, писац се послужио Хајдуковићевом својевремено инкриминисаном причом. Сада, након нестанка из живота већине сведока и актера приче, писац је лапидарно завршава: „Каквог ли парадокса: неки ће остати и запамћени само као прототипови ликова ове невеселе приче.“

У причи *Ручак на Голешком брду*, Иконић креће трагом једне фотографије и својих старих дневничких забелешки, кроз носталгични подсетник на некада прворазредни књижевни догађај у Прибоју. Незаборавава за њега лично, а за читав крај наговештај доласка лепших и културнијих времена. Ликовима са фотографије наспрам садашњег тренутка патина сећања даје неку посебну драж и уверљивост. Јер скуп елитних књижевника и интелектуалаца на тако необичном месту, указује се неспорно као светла културолошка чињеница, увелико већ заборављена. А након вишедеценијске дистанце детаљно сагледана из пера оног некадашњег студента књижевности, а садашњег писца, на крају мудро и горко је сублинирана: „Голеша су још тамо где су била 1970, без ваљаног пута и ове 2013, а наш агилни домаћин са Голешког брда, Душан Ђуровић, некако животари у нужном смештају социјалне установе у Прибоју.“

Ову збирку прича, а и триптих „жалосних архиварија стварности“ са вишеструким разлогом и значењем отвара прича *Књижевно вече у Пријепољу*. Дешавање приче смештено је у данашњи друштвени миље, да би се током анализе вечери детаљно евоцирао наступ песника, заправо нашег писца, чије су три прочитане песме својим ангажманом изазвале непримерену реакцију. Очито, неки из публике нису разумели поруку ни поненту песничког језика, а на поуку историје наших међусобних раскола и ратова у минулим и недавним временима. Попут оне приче о Хајдуковићу, злодух паланачког још увек делује... Посебним наративним поступком прича довршава стихове, који су је и нехотице само били тада најавили. Наратор и сведок овог догађања обраћа се своме другом Ја именованом као песников пријатељ, који је у ствари главни актер приче. Овим поетички ефектним поступком, психолошки је избегнут утисак прејакe субјективности, а појачана објективна диоптрија хронике – „о књижевном животу у овом крају, у коме су на почетку друге

деценије овог века још увек постојали чувари револуционарних тековина које су већ биле доброно расточене.“

Да је Иконићева лепеза тема и мотива широка и разноврсна показују и све остале приче. Други одељак књиге чине приче са наглашенијим аутобиографским реминисценцијама на детињство, али и садашњи тренутак. Упркос сурове реалности, писац управо идиличном свету природе и села као врелу изворног народног живота, поклања своју пуну наклоност: *Две трешње, Прича о шареној кобили, Манита браћа, Сетни запис о редовничкој воденици*. Затим хроника о нашим запуштеним гробљима, која би требало да су култивисана и поштовања достојна она „света места“, а не „Сурови знаци на путу за вечност“. Недопустиви немар према мртвима знак је нашег односа према живима и према животу. Јер, нису ли цивилизовано уређена гробља, на свој начин тријумф реда над конфузијом историје.

Странице *Шпанске грознице и других прича*, ипак (не)очекивано затвара неиструлело срце песника Мирка Иконића. Кратки аутопоетички текст, заправо, одличан есеј о поезији подсетио нас је да заиста – уметност писања и уметност читања идући наредо стално проверавају једно друго.

Доследна једноставност и убедљивост исприповеданог, заједничка је одлика ових прича, које ћемо памтити више као сведоџбу сурове игре живота и умирања сада и некада овде на брдовитом Балкану, него сентиментално путовање кроз урвине и пропланке времена. Без сувишка метафорике, дескрипције и есеизирања, писац је допустио својим причама да се као невидљиво клупко саме одмотају – онако и онолико колико је потребно да се време које надире одгоди, и наша пажња на њих усредреди. Тиме књижевно и животно искуство Мирка Иконића у пуном светлу показује вештину плодотворног укрштаја различитих приповедачких поступака, од искуства традиције критичког реализма преко класике Андрићевог епског казивања, стварносне прозе као и постмодернистичког учинка једног Киша, Пекића и других мајстора стила новије српске прозе. А то је смисао и мисија магије уметничког текста, који успева да сваком животу подари ауру неке позлате, чинећи суптилног лирика и врским прозаистом. Испод тихе носталгије ових страница изгрева нека благост древног приповедања, оног које људи једни другима причају од кад је века и човека, душе и језика. Има ли већег разлога да читалац прелиста узбудљиве странице оваквих прича, са уверењем да их време неће од нас удаљавати. Напротив – њима ће нас непрозирност будућности више ближити.